

1881.

2021.

HRVATSKA PČELA



140



HRVATSKA PČELA

1881 - 2021

godište 140.
Zagreb, 2021.
ISSN 1330-3635

12



Kada posao kreće?

Kako zaštiti košnice od ptica?

Grafički prikaz umnožavanja varoa

dr. sc. Zdenko Franić
Znanstveni savjetnik u Institutu za medicinska istraživanja i medicinu rada, certificirani ekološki pčelar (selo Klinac pokraj Petrinje)
e-pošta: franic@klinac.eu



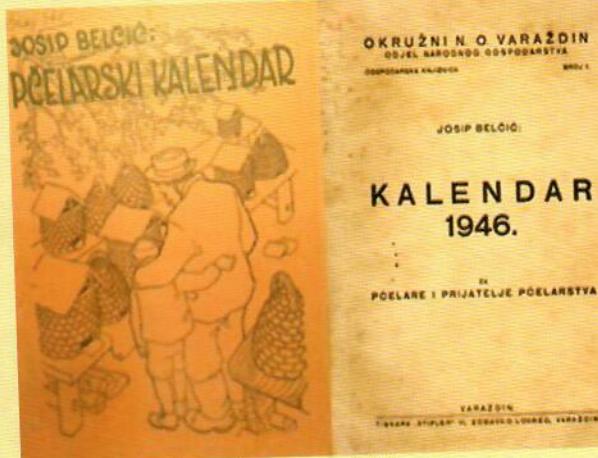
Pohvala hrvatskim pčelarskim kalendarima

Kraj pčelarske sezone pruža sjajnu mogućnost da u toplini svoga doma pčelari steknu nova znanja listajući i proučavajući literaturu. U mojoj zbirci hrvatske pčelarske literature istaknuto mjesto zauzimaju pčelarski kalendarji. Kao strastveni kolezionar, prikupio sam veći broj takvih knjižica, od kojih su pojedine stare stotinjak godina. Ipak, najstarija izdanja kalendarova, koji između ostalog obrađuju i teme iz pčelarstva, nisu specijalizirani pčelarski kalendarovi nego takozvani pučki kalendarovi.

Dolazi kasna jesen, a pčelari su već odavno završili sve potrebne radnje da pčelama osiguraju nesmetano zimovanje. Pčele su odradile svoj dio posla i propolisom izolirale sve pukotine na košnici. Kako se približava kalendarška zima, vrijeme postaje sve hladnije, a pčele skupljene u klupku zagrijavaju unutrašnjost košnice i štite svoju kraljicu. Pčelar povremeno obilazi pčelinjak da bi se uvjerio da je sve u redu i da njegove ljubimice imaju potreban mir. Da bi spremno dočekao sljedeću pčelarsku sezonu, pčelar priprema dokumentaciju, pribavlja dodatnu pčelarsku opremu, užičava okvire, nabavlja ili od vlastitog voska sam radi satne osnove i obavlja druge rade.

Kraj pčelarske sezone pruža sjajnu mogućnost da u toplini svoga doma pčelari steknu nova znanja listajući i proučavajući literaturu. U mojoj zbirci hrvatske pčelarske literature istaknuto mjesto zauzimaju pčelarski kalendarji. Kao strastveni kolezionar, prikupio sam veći broj takvih knjižica, od kojih su pojedine stare stotinjak godina. Ipak, najstarija izdanja kalendarova, koji između ostalog obrađuju i teme iz pčelarstva, nisu specijalizirani pčelarski kalendarovi nego takozvani pučki kalendarovi.

Ti su kalendari, kao posebno štivo, bili usmjereni prema širokim slojevima pučanstva, što je određivalo i njihovu konцепцијu i sadržaj. Ponajprije su bili didaktični, s nizom poučnih tema i savjeta koji su vrlo često uključivali i pčelarstvo. S obzirom na to da su obrađivali i pčelarstvo.



KALENDARI ZAGREBAČKE PČELARSKE ZADRUGE

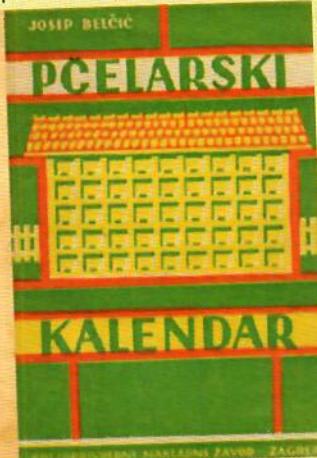
vali vječne vrijednosti, imali su uvelike shematisiranu strukturu te su obično sadržavali sljedeće cjeline:

- kalendarij – kalendarški dio
- blok popularnih praktičnih članaka i savjeta (obiteljskih, gospodarskih i sličnih)
- zabavno-informativni dio
- sajmovnik – pregled održavanja sajmova i proštenja
- obavijesti i reklamni dio.

Vrlo sličnu strukturu imaju primjerice pčelarski kalendarji za 1951./1952. (uredio Andre Perušić) i 1954./1955. (za koji urednik nije naveden) u izdanju Zagrebačke pčelarske zadruge te se s pravom može reći da su organizirani po ugledu na pučke kalendarare.

PČELARSKI KALENDARI ZAGREBAČKE PČELARSKE ZADRUGE

Oba kalendarova imaju kratak priručnik iz pčelarstva, kalendarij s popisom i objašnjenjem pčelarskih rada po mjesecima te razne zanimljive članke pčelarskih (Perušić, Loc, Zdunić, Tomašec...) i gospodarskih stručnjaka. Od ovih posljednjih spomenimo prof. Vinku Mandekića, istaknutog agronoma i gospodarstvenika te velikog zagovaratelja znanstvenih metoda u poljoprivredi. Mandekić je i sam bio urednik priručnika koji su izlazili u razdoblju od 1926. do 1980. godine, a po njemu su nosili ime **Mandekićev priručnik**. Te su knjižice donosile tekstove različitih autora i suradnika o najrazličitijim temama iz poljoprivrede i pčelarstva.



Od zanimljivijih tema koje su obrađene u kalendarima Zagrebačke pčelarske zadruge spomenimo važnost jakih pčelaca za veću proizvodnju, svestrano širenje pčelarske prosvjete i pčelarskih tečajeva, pružanje prve pomoći kod nesreća u pčelarstvu, prikaz ulišta iz kamena na otoku Braču, bolesti pčela i njihovo liječenje, uporaba meda za liječenje

PČELARSKI KALENDARI JOSIPA BELČIĆA IZDANI (SLJEVA NADESNO) 1940., 1946. I 1956. GODINE



različitim bolesti i drugo. Vrlo je zanimljiv članak o vraćanju i magiji u pčelarstvu, no to je tema za zaseban osvrt. Naravno, tu su i prilozi o upotrebi meda u kućanstvu i brojni zanimljivi recepti za jela, slastice i medena pića.

Valja napomenuti da su sastavni dio ovih kalendara bili i rimokatolički kalendar, pravoslavni kalendar i muslimanski kalendar (takvim), što je svakako zanimljiv podatak s obzirom na česte napise o odnosu bivše države prema religiji.

NEKI OSTALI KALENDARI

Osim kalendara Zagrebačke pčelarske zadruge svakako valja spomenuti kalendare doajena hrvatskog pčelarstva Josipa Belčića (1906. – 1987.). On je bio autor čak triju pčelarskih kalendara. Kao aktivan pčelar marljivo je bilježio svoje spoznaje. Svoj prvi praktični priručnik tiskao je uoči Drugoga svjetskog rata (1940.) kao kalendar poslova vezanih uz pčelarstvo. Osim sjajnih savjeta o pčelarskoj praksi, Belčić nas je naučio i kolika je važnost vođenja urednih biljeških, odnosno pčelarskoga dnevnika, čija analiza potom omogućuje popravne i preventivne radnje na pčelinjaku te uvođenje poboljšanja. U suradnji s Đurjom Sulimanovićem Belčić je radio na knjizi *Zlatna knjiga pčelarstva*, koju je 1982. godine izdao Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Valja spomenuti i *Mjesečnik za pčelare* J. Weigerta u prijevodu F. Dilbera koji je 1936. godine izdao Rad K. D. iz Zagreba. U njemu su, prema riječima autora, obrađeni „u lako shvatljivom i zbijenom obliku svi poslovni koji dolaze u pčelarskom radu tečajem godine”.

Naravno, tu je i *Gospodarski kalendar Gospodarskog lista*, koji ima tradiciju od čak 160 godina, a u pravilu ima i priloge iz pčelarstva. Postoji i niz novijih priručnika suvremenih autora koji obrađuju pčelarske radove po mjesecima, no ovdje je fokus na starijoj pčelarskoj literaturi.

STARIE HRVATSKO PČELARSKO NAZIVLJE

Zadržat ćemo se na dvjema osobito zanimljivim skupinama podataka koji se mogu pronaći pozornim proučavanjem pčelarskih kalendara, a to su pčelarsko nazivlje i klimatologija. Primjerice, pčelarski kalendari Zagrebačke pčelarske zadruge upo-

trebljavaju pčelarsko nazivlje iz starijih hrvatskih pčelarskih (ali i drugih) časopisa iz 19. i prve polovine 20. stoljeća, kao što su *Hrvatska pčela*, *Seoski pčelar*, *Napredni pčelar*, *Hrvatski pčelar*...

Spomenimo samo neke, danas gotovo zaboravljene nazive koji se posebice spominju u poglavljiju koje obrađuje rojenje: ulište (košnica), pčelac (pčelinje društvo), rojnica (mala košnica, obično pletara, u koju pčelar smješta roj prije premještanja u ulište), ugrožđavanje (spontano zbijanje pčela u klupku), rojčić (nukleus). Iako su ti nazivi i današnjim pčelarima razumljivi ili samorazumljivi, gotovo ih nitko više ne upotrebljava. Šteta!

KLIMATSKE PROMJENE

Pčelarski kalendari u pravilu donose i kalendar cvatanje medonosnog bilja. Proučavanjem tih podataka i uspoređivanjem sa sličnim podacima koji se mogu naći u drugim pčelarskim knjigama i časopisima možemo vidjeti da neke važne medonosne biljke, kao što su bagrem i kesten, cvatu sve ranije. Također, sve ranije cvatu i peludonosne biljke. Drugim riječima, u pčelarskoj je literaturi zabilježena dinamika klimatskih promjena. Daljnja analiza takvih podataka (što je zanimljiva tema za neki znanstveni rad!) važan je aspekt za ostvarivanje *klimatski pametne poljoprivrede*.

KLIMATSKI PAMETNA POLJOPRIVREDA

Nažalost, prema izvješću Europske agencije za okoliš, Hrvatska pripada skupini zemalja s najvećim kumulativnim udjelom šteta od ekstremnih vremenskih i klimatskih događaja u odnosu na bruto nacionalni proizvod. Procijenjeno je da će te štete još samo rasti, a među najpogođenijim sektorima naći će se i poljoprivreda, dakle i pčelarstvo.

Klimatski pametna poljoprivreda naziv je za skup aktivnosti usmjerenih na optimiziranje poljoprivrednih aktivnosti, odnosno agrotehničkih mjera, da bi se umanjili negativni učinci klimatskih promjena. U pčelarstvu je to primjerice sadnja prikladnog medonosnog i peludonosnog bilja koje pčelama pruža što dužu i kvalitetniju pašu. Također, u skladu s novim uvjetima treba planirati i termine i provedbu pčelarskih radova. Za takvo što, naravno, neizostavno treba konzultirati pčelarsku literaturu, pčelarske kalendare i fenološke karte.

ZAKLJUČIMO

Pčelarski kalendari s pripadnim priručnicima predstavljaju neiscrpu riznicu informacija o praksi i tradiciji hrvatskog pčelarstva. Osim što je riječ o praktičnim, konciznim i u pravilu za pčelare iznimno informativnim priručnicima, u tim se knjižicama može pronaći i mnogo podataka o povijesnim aspektima pčelarstva na našim prostorima i njegovoj gospodarskoj važnosti.

Sve je to važan, ali zanemaren dio kulturnog identiteta. Tu problematiku stoga tek treba sustavnije obraditi i valorizirati.